

Dr Krzysztof Żok

Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu

ORCID: 0000-0002-9407-5307

e-mail: krzysztof.zok@amu.edu.pl

Zastrzeżenie własności rzeczy sprzedanej przy zawodowej odsprzedaży oryginalnego egzemplarza utworu

Retention of title in the case of professional resale of the original copy of the work

Streszczenie

Celem tego artykułu jest analiza skutków prawnych zastrzeżenia własności w przypadku zawodowej odsprzedaży oryginalnego egzemplarza utworu. Poniższe rozważania zmierzają w szczególności do ustalenia, czy zastrzeżenie własności oddziałuje na moment, w którym powstaje roszczenie twórcy o zapłatę wynagrodzenia. Artykuł bada także skuteczność rozszerzonego zastrzeżenia własności, tj. postanowienia, na mocy którego kupujący musi zapłacić nie tylko cenę, lecz także inne opłaty w celu nabycia własności. Postanowienie to, uważane w literaturze za kontrowersyjne, jest często zastrzegane przez domy aukcyjne, których regulaminy wymagają, by kupujący zapłacił opłatę aukcyjną w celu przeniesienia własności oryginalnego egzemplarza utworu. To może z kolei budzić istotne wątpliwości, gdyż kupującym jest zazwyczaj konsument. Rozważania zawarte w artykule uwzględniają postanowienia wzorców umownych używanych przez największe domy aukcyjne w Polsce. Artykuł omawia także główne stanowiska prezentowane w literaturze niemieckiej.

Słowa kluczowe: prawo cywilne, prawo autorskie, *droit de suite*, odsprzedaż zastrzeżenie własności

JEL: K11, K12, K15

Abstract

The purpose of this article is to analyse the legal effects of the retention of title in the case of professional resale of the original copy of the work. The following considerations are aimed at determining whether the retention of title affects the moment when the author's claim for remuneration arises. The article also examines the effectiveness of the extended retention of title, i.e. a provision whereby the buyer must pay not only the price but also other fees to acquire ownership. This provision, considered controversial in the literature, is often stipulated by auction houses whose standard terms require the buyer to pay auction fee to transfer ownership of the original copy of the work. This, in turn, may raise serious doubts since the buyer is typically a consumer. The considerations in the article take into account the provisions of standard terms used by the largest auction houses in Poland. The article also discusses the main positions presented in German literature.

Keywords: civil law, copyright law, *droit de suite*, resale right, retention of title

Wprowadzenie

Zastrzeżenie własności rzeczy sprzedanej stanowi istotny sposób zabezpieczenia wiarygodności sprzedawcy. Uwaga ta zachowuje aktualność także w przypadku obrotu dziełami sztuki, co potwierdza w szczególności analiza regulaminów największych domów aukcyjnych działających w Polsce. Posługując się zestawieniem załączonym do raportu przygotowanego przez serwis Artinfo.pl (Artinfo.pl, 2022), należy stwierdzić, że wzorce umowne prawie wszystkich wy-

mienionych tam domów aukcyjnych wprowadzają zastrzeżenie własności oryginalnego egzemplarza utworu (Agra-Art, 2022, § 12 ust. 6, § 17 ust. 1; Art in House, 2022, § 32; DESA Umicum, b.d.–b, § 5 pkt 4; Krakowski Dom Aukcyjny, 2022, § IV ust. 4 i 5; Polski Dom Aukcyjny, 2023, § 10; Polswiss Art, 2020, § 10; Pragaleria, b. d., § 10; Rempex, b.d., § IV ust. 3; Sopocki Dom Aukcyjny, b.d., § III ust. 3 lit. c). Wyliczenie to nie obejmuje jedynie domu aukcyjnego Libra z uwagi na brak informacji o regulaminie aukcji na stronie internetowej tego podmiotu.

Zagadnienie skutków prawnych zastrzeżenia własności rzeczy sprzedanej uwidoczniło się także w orzecznictwie. Jak wynika z wyroku Sądu Apelacyjnego w Warszawie z 26.05.2021 r. (I ACa 106/21), regulamin domu aukcyjnego przewidywał, że „własność zakupionego obiektu nie przejdzie na kupującego, dopóki (...) [dom aukcyjny – *przyp. aut.*] nie otrzyma pełnej ceny nabycia za obiekt, w tym opłaty aukcyjnej”. Stan faktyczny przedstawiony w wyroku Sądu Okręgowego (SO) w Warszawie z 19.03.2019 r. (I C 1147/18) również wskazuje na posługiwanie się podobnym postanowieniem w regulaminie aukcji. Skład orzekający w powołanym orzeczeniu nie rozważał jednak szerzej tej klauzuli umownej. Warto przy tym zwrócić uwagę na interesujące z perspektywy prawa cywilnego prawo twórcy albo jego spadkobiercy do wynagrodzenia z tytułu zawodowej odsprzedaży oryginalnego egzemplarza utworu plastycznego lub fotograficznego (*droit de suite*). Wiele wątpliwości związanych z wykładnią art. 19–19⁵ pr. aut.¹ dotyczy bowiem zagadnień obligacyjnych (np. chwili powstania roszczenia o zapłatę wspomnianego wynagrodzenia). Jednocześnie zauważa się, że *droit de suite* pozostaje w Polsce instytucją o niewielkim znaczeniu praktycznym (Błęszyński, 2014, s. 8–9; Drzewiecki, 2021, art. 19, nb. 1; Jakimczuk, 2018, s. 317; Machała & Siciarek, 2019, art. 19, t. 2).

Ograniczone zainteresowanie powyższym prawem twórcy albo jego spadkobiercy zdaje się potwierdzać niewielka liczba rozstrzygnięć opartych na art. 19–19⁵ pr. aut. Mimo prawie 30 lat obowiązywania ustawy o prawie autorskim i prawach pokrewnych większość orzeczeń dotyczących *droit de suite* została wydana dopiero w ostatnich latach. Najwcześniejszym rozstrzygnięciem odnoszącym się do *droit de suite*, znajdującym się w bazach danych Lex i Legalis, jest wyrok SO w Warszawie z 19.03.2018 r. (II C 691/17), nie licząc wyroku Wojewódzkiego Sądu Administracyjnego (WSA) w Warszawie z 19.05.2010 r. (VII SA/Wa 592/10), który dotyczył pytania o *droit de suite* na egzaminie pisemnym na członka Krajowej Izby Odwoławczej. Do podobnego wniosku prowadzą dane Portalu Orzeczeń Sądów Powszechnych (Portal Orzeczeń Sądów Powszechnych, 2023). Zamieszczona tam wyszukiwarka wskazuje dziewięć orzeczeń zawierających wyrażenie *droit de suite*. Najwcześniejszym rozstrzygnięciem jest wyrok Sądu Apelacyjnego (SA) w Warszawie z 20.09.2016 r. (I ACa 726/14). Orzeczenie to nie dotyczy jednak omawianego prawa majątkowego, a określenia *droit de suite* użyto tylko incydentalnie. Podobnie baza orzeczeń Sądu Najwyższego (Sąd Najwyższy, b.d.) wymienia jedno rozstrzygnięcie ze zwrotem *droit de suite*, tj. wyrok Sądu Najwyższego (SN) z 6.07.2016 r. (IV CSK 653/15). Przedmiotem tego orzeczenia jest jednak wykładnia art. 105 pr. aut., uchylonego przez ustawę o zbiorowym zarządzaniu prawami autorskimi i prawami pokrewnymi². Wyrażenie *droit de suite* występuje przy tym tylko jako wzmianka w powołanym wyroku SN z 6.07.2016 r. Na podstawie danych w bazach Lex, Legalis, Portalu Orzeczeń Sądów Powszechnych i Bazie Orzeczeń Sądu Najwyższego można więc ostrożnie założyć, że dotychczas wydano na podstawie art. 19–19⁵ pr. aut. łącznie dziewięć dostępnych publicznie orzeczeń. Wydaje się zarazem, że w oficjalnych, nieelektronicznych publikatorach Sądu Najwyższego nie

zamieszczono dotąd rozstrzygnięć bezpośrednio dotyczących *droit de suite* i zastrzeżenia własności oryginalnego egzemplarza utworu.

Wzrost liczby rozstrzygnięć w ostatnim czasie może jednak wskazywać na zwiększenie doniosłości wymienionych przepisów. Jednocześnie podnosi się, że liczba utworów plastycznych i fotograficznych powstających w Polsce jest znaczna, a rynek obrotu dziełami sztuki wciąż się rozwija (Sokołowska, 2018, s. 114–116; zob. też Grzeszak, 2021, art. 19, t. 3). Przykładowo raport serwisu Artinfo.pl wskazuje, że obroty na polskim rynku dzieł sztuki wzrosły w 2021 r. o 71,9%, tj. z 153,7 mln zł (I półrocze 2020 r.) do 264,2 mln zł (I półrocze 2021 r.) (Artinfo.pl, 2022). Z kolei według informacji Głównego Urzędu Statystycznego wartość dzieł sztuki i antyków odpowiadała całościowo w 2021 r. kwocie 591,2 mln zł, co stanowi wzrost o 172,8 mln zł w porównaniu z 2020 r. (Główny Urząd Statystyczny, 2022). Największą wartość sprzedaży, tj. kwotę 381,9 mln zł, uzyskano w wyniku zawarcia umowy na tradycyjnych aukcjach. Tym bardziej warto rozważyć zastrzeżenie własności rzeczy sprzedanej przy zawodowej odsprzedaży oryginalnego egzemplarza utworu.

Zastrzeżenie własności rzeczy sprzedanej pod warunkiem zapłaty ceny

Zastrzeżenie własności rzeczy sprzedanej polega w świetle art. 589 k.c. na uzależnieniu przeniesienia wspomnianego prawa rzeczowego od ziszczenia się warunku w postaci zapłaty ceny. Zastrzeżenie to służy zabezpieczeniu wiarytelności sprzedawcy, który obawia się, że kupujący nie spełni swojego świadczenia; zwłaszcza, gdy zapłata ceny nastąpi po upływie pewnego czasu od chwili zawarcia umowy sprzedaży. Powyższa *ratio legis* art. 589 k.c. odpowiada także na ryzyka związane z obrotem dziełami sztuki, wynikające m.in. z wysokiej ceny oryginalnego egzemplarza utworu. Z drugiej strony zastrzeżenie własności rzeczy sprzedanej dotyczy zwykle przypadków, gdy kupujący jest zainteresowany szybkim przystąpieniem do korzystania z rzeczy, lecz nie może od razu zapłacić ceny (Kozioł, 2018, art. 589, t. 2, s. 13; Szpunar, 1993, s. 32; podobnie Rudnicki, 1996, s. 438; Siemiątkowski & Radomski, 2000, s. 19; tak też w literaturze niemieckiej Brox & Walker, 2022, s. 156; Bündenbender, 2021, s. 2029; Looschelders, 2021, s. 97; podobnie Eberl, 2017, s. 728; Schmidt, 2019, s. 812). Takie ujęcie nie wydaje się w pełni aktualne w kontekście obrotu dziełami sztuki. Analiza regulaminów aukcji stosowanych przez podmioty wymienione w raporcie serwisu Artinfo.pl (Artinfo.pl, 2022) wskazuje, że domy aukcyjne zazwyczaj uzależniają wydanie oryginalnego egzemplarza utworu od zapłaty ceny (Agra-Art, 2022, § 17; Art in House, 2022, § 27; DESA Unicum, b.d.–a, § III ust. 5; Krakowski Dom Aukcyjny, 2022, § IV ust. 5; Polswiss Art, 2020, § 11; Sopocki Dom Aukcyjny, b. d., § III ust. 4 pkt a). Spostrzeżenie to wskazuje zatem na częściowo odmienne funkcjonowanie zastrzeżenia własności rzeczy sprzedanej w praktyce obrotu dziełami sztuki.

Wymienione regulaminy aukcji stwierdzają przy tym, że prawo własności oryginalnego egzemplarza utworu przechodzi na nabywcę w chwili zapłaty ceny (Agra-Art, 2022, § 12 ust. 6, § 17 ust. 1; Art in House, 2022, § 32; DESA Unicum, b.d.–b., § 5 pkt 4; Krakowski Dom Aukcyjny, 2022, § IV ust. 4 i 5; Polski Dom Aukcyjny, 2023, § 10; Pragale-ria, b.d., § 10; Rempex, b.d., § IV ust. 3; Sopocki Dom Aukcyjny, b.d., § III ust. 3 lit. c). Brzmienie wymienionych klauzul nasuwa zatem skojarzenie z art. 589 k.c. i zastrzeżeniem własności rzeczy sprzedanej (*pactum reservati domini*). Podobnie, moim zdaniem, należało interpretować postanowienie regulaminu aukcji, przytoczone w wyroku SA w Warszawie z 26.05.2021 r. (I ACa 106/21). Skład orzekający w tej sprawie przyjął odmienną wykładnię, uznając, że postanowienie regulaminu aukcji nie zawierało warunku w rozumieniu art. 89 k.c. Rozważana klauzula stanowiła natomiast w ocenie Sądu Apelacyjnego w Warszawie modyfikację zasady równoczesnego spełnienia świadczeń stron. Pogląd ten nie został jednak szerzej uzasadniony. Co więcej, SA w Warszawie stwierdził, że dopiero zapłata ceny otwiera nabywcy drogę do żądania przeniesienia własności i wydania oryginalnego egzemplarza utworu. Powyższe stanowisko wywołuje wątpliwości.

Oryginalny egzemplarz utworu, jak można założyć, stanowi rzecz ruchomą oznaczoną co do tożsamości. Tym samym na mocy art. 155 § 1 k.c. własność tego egzemplarza przechodzi na nabywcę już w chwili zawarcia umowy sprzedaży. Reguły tej nie zmienia art. 488 k.c., który dotyczy wtedy jedynie wydania rzeczy sprzedanej, a nie przeniesienia jej własności. Słusznie przy tym zauważa się, że nabycie własności w wyniku zawarcia umowy o podwójnym skutku usuwa konieczność wykonania zobowiązania do przeniesienia własności (Gniewek, 2020, s. 277). Dlatego nietrafny jest pogląd wyrażony wyroku SA w Warszawie z 26.05.2021 r., zgodnie z którym strony nie wprowadziły zastrzeżenia z art. 589 k.c., lecz mimo to dopiero zapłata ceny umożliwiała nabywcy żądanie przeniesienia własności. Jeżeli bowiem strony nie zmodyfikowały skutku rozporządzającego, własność oryginalnego egzemplarza utworu powinna przejść już w chwili zawarcia umowy sprzedaży.

Stanowisko przedstawione w wyroku SA w Warszawie z 26.05.2021 r. mogłoby być zasadne, gdyby strony na mocy art. 155 § 1 k.c. wyłączyły powstanie skutku rozporządzającego w razie zawarcia umowy sprzedaży rzeczy oznaczonej co do tożsamości. Trzeba jednak podkreślić, że przeniesienie własności oryginalnego egzemplarza utworu wymagałoby wtedy dokonania dodatkowej czynności o skutku rzeczowym. Gdyby natomiast zbywca uchylał się od przeniesienia własności, nabywca musiałby wytoczyć powództwo o złożenie zastępczego oświadczenia woli przez sąd na mocy art. 64 k.c. w zw. z art. 1047 k.p.c.³ Konstrukcja ta wydaje się nadmiernie skomplikowana i zapewne nieatrakcyjna dla uczestników obrotu dziełami sztuki. Jednocześnie brzmienie postanowienia regulaminu aukcji, o którym mowa w wyroku SA w Warszawie z 26.05.2021 r., nie daje podstaw do przyjęcia, że strony zamierzały na podstawie art. 155 § 1 k.c. wyłączyć skutek rozporządzający. Konkluzja ta zachowuje aktualność także w kontekście powołanych

wcześniej wzorców umownych największych domów aukcyjnych w Polsce.

Trzeba przy tym podkreślić, że zawarcie umowy sprzedaży z zastrzeżeniem własności rzeczy sprzedanej nie wymaga dokonania dodatkowej czynności rozporządzającej (Bierecki, 2019, art. 589, t. 1; Brożyna, 2003, s. 30; Gawlik, 2014, art. 589, t. 4; Gniewek, 2020, s. 279; Gołębiowski, 2021, art. 155, nb. 9; Górny, 2022, art. 589, nb. 3; Haładyj, 2017, art. 589, t. 1; Jezioro, 2021, art. 589, nb. 2; Katner, 1995, s. 90; Katner & Pisuliński, 2018, s. 21; Kępiński, 2021, art. 155, nb. 10–11; Kopaczyńska-Pieczniak & Pyka, 2020, s. 923; Koziół, 2018, art. 589, t. 12; Kubiak-Cyruł, 2023, art. 589, nb. 2; Kučka i in., 2020, s. 430; Rudnicki, 1996, s. 437; Safjan, 2021, art. 589, nb. 3; Siemiątkowski & Radomski, 2000, s. 8–9; Szpunar, 1993, s. 36; Trzaskowski & Żuławska, 2017, art. 589, t. 1; podobnie Biernat, 2017, art. 155, t. 22). Pogląd ten podzielany jest także w orzecznictwie⁴. Przeniesienie własności nastąpi bowiem *ex lege* na mocy art. 89 k.c. w razie ziszczenia się warunku w postaci zapłaty ceny. Takie rozwiązanie wydaje się bliższe intuicyjnemu rozumieniu umowy sprzedaży. Jak można założyć, przeciętny uczestnik obrotu prawnego uważa zwykle, że do przeniesienia własności rzeczy oznaczonej co do tożsamości wystarczy dokonanie tylko jednej czynności prawnej, np. zawarcie umowy sprzedaży. Wniosek ten dotyczy także obrotu dziełami sztuki.

Akceptacja wykładni odrzuconej w wyroku SA w Warszawie z 26.05.2021 r. nie powinna, moim zdaniem, wpłynąć na odmienne określenie chwili powstania roszczenia o zapłatę wynagrodzenia z tytułu *droit de suite*. Trafnie zauważa się, że twórca albo jego spadkobierca nabywa to roszczenie już w chwili nawiązania stosunku obligacyjnego, którego treścią jest odsprzedaż oryginalnego egzemplarza utworu (Drzewiecki, 2021, art. 19², nb. 1; Gliściński, 2019, art. 192, nb. 4; Grzeszak, 2021, art. 19, t. 10, art. 19³, t. 24; Korus, 2006, art. 19²; Machała & Siciarek, 2019, art. 19², t. 5). Takie stanowisko spotkało się także z aprobatą we wskazanym wcześniej wyroku SA w Warszawie z 26.05.2021 r., jak i we wcześniejszym wyroku SO w Warszawie z 19.03.2018 r. Uzupełniając należy zauważyć, że dyrektywa 2001/84 nie wyklucza odmiennego rozwiązania⁵. Przykładowo w literaturze niemieckiej przyjmuje się, że roszczenie o wypłatę wynagrodzenia z tytułu *droit de suite* powstaje w momencie wymagalności roszczenia o zapłatę ceny za oryginalny egzemplarz utworu (Bullinger, 2019, s. 499; Freudenberg, 2018, s. 368; Katzenberger & Schierholz, 2020, s. 594). Z perspektywy prawa polskiego powstanie roszczenia o zapłatę omawianego wynagrodzenia nie powinno być natomiast związane z momentem przeniesienia własności oryginalnego egzemplarza utworu lub chwilą zapłaty ceny. Dlatego zastrzeżenie *pactum reservati domini* nie oddziałuje negatywnie na sytuację prawną twórcy albo jego spadkobiercy.

Trzeba zarazem podkreślić, że warunek związany z zastrzeżeniem własności rzeczy sprzedanej dotyczy w świetle art. 589 k.c. tylko skutku rozporządzającego, a nie skutku obligacyjnego (Berek, 2020, s. 204; Haładyj, 2017, art. 589, t. 1; Jezioro, 2021, art. 589, nb. 2; Koziół, 2018, art. 589, t. 6; Kubiak-Cyruł, 2020, art. 589, nb. 2; Kučka i in., 2020, s. 430; Kunicki, 1967, s. 32–33; Rudnicki, 1996, s. 437; Safjan,

2018, art. 589, nb. 3; Siemiątkowski & Radomski, 2000, s. 4–6; Skąpski, 1976, s. 162–163; Szpunar, 1993, s. 33; Trzaskowski & Żuławska, 2017, art. 589, t. 1; podobnie Górny, 2019, art. 589, nb. 3). Stanowisko to podzielane jest również w orzecznictwie⁶. Zbliżone rozwiązanie przyjmowane jest także w literaturze niemieckiej (Bündenbender, 2021, s. 2029; Eberl, 2017, s. 729; Grunewald, 2020, s. 1938–1940; Looschelders, 2021, s. 99; Saenger, 2022, s. 845; Schmidt, 2019, s. 813; Ullrich, 2021, s. 2037; zob. również Podhorecka, 2006, s. 120). Umowa sprzedaży ma zatem nadal charakter bezwarunkowy i co do zasady skutkuje od razu powstaniem zobowiązania. Jedynie chwila przejścia własności na nabywcę zostaje odsunięta w czasie.

Zastrzeżenie własności rzeczy sprzedanej pod warunkiem zapłaty należności innych niż cena

Wzorce umowne największych domów aukcyjnych w Polsce przewidują przeniesienie własności oryginalnego egzemplarza utworu w przypadku zapłaty w całości nie tylko ceny, lecz także opłaty aukcyjnej, określanej także jako opłata organizacyjna (Agra-Art, 2022, § 12 ust. 6, § 17 ust. 1; Art in House, 2022, § 22, § 32; DESA Unicum, b.d.–b, § 5; Krakowski Dom Aukcyjny, 2022, § IV ust. 4 i 5; Polski Dom Aukcyjny, 2023, § 10; Pragaleria, b.d., § 10; Sopocki Dom Aukcyjny, b.d., § III ust. 3 lit. c; z kolei Rempex (b.d., § IV ust. 3) posługuje się w tym zakresie niejednoznacznym określeniem „dokonanie całej wpłaty”). Stan faktyczny w wyroku SA z 26.05.2021 r. również wskazuje na posługiwanie się podobnym postanowieniem w regulaminie aukcji. Zgodnie z tą klauzulą przeniesienie własności następowało dopiero w razie uiszczenia „pełnej ceny nabycia za obiekt, w tym opłaty aukcyjnej”.

Sposób sformułowania tego postanowienia sugeruje, że wymieniona opłata jest składnikiem ceny. Konkluzja ta wydaje się *prima facie* trafna z ekonomicznego punktu widzenia. Budzi jednak, moim zdaniem, zasadnicze wątpliwości pod względem prawnym. Zgodnie z art. 535 k.c. zapłata ceny stanowi świadczenie spełniane przez kupującego na rzecz sprzedawcy w zamian za przeniesienie własności sprzedanej rzeczy. Tymczasem opłata aukcyjna stanowi wynagrodzenie należne organizatorowi aukcji za usługi związane z przeprowadzeniem tej procedury kontraktowej, obejmując np. pokrycie kosztów reklamy lub pozyskania opinii ekspertów. Stanowisko to odzwierciedlają wzorce umowne innych domów aukcyjnych. Zazwyczaj bowiem opłatę organizacyjną ujmuje się w nich odrębnie od wyliczowanej ceny oryginalnego egzemplarza utworu, przy czym opłata ta traktowana jest jako wynagrodzenie należne domowi aukcyjnemu (Agra-Art, 2022, § 2 ust. 12 i 13, § 12 ust. 2 i 6; Art in House, 2022, § 22, § 26; DESA Unicum, b.d.–b, § 5 ust. 1 i 4; Krakowski Dom Aukcyjny, 2022, § IV ust. 1 i 4; Polski Dom Aukcyjny, 2023, § 10 i § 12; Polswiss Art, 2020, § 1, § 8 i § 10; Pragaleria, b.d., § 10–11; Rempex, b.d., § I ust. 5; Sopocki Dom Aukcyjny, b.d., § II, § III ust. 3 lit. b i c).

Na tym tle powstaje wątpliwość, czy przeniesienie własności rzeczy sprzedanej może być w świetle art. 589 k.c. uzależnione od zapłaty należności innych niż cena. W wyroku z 26.05.2021 r. SA w Warszawie uchylił się od odpowiedzi na to pytanie, uznając nietrafnie, że wzorec umowny nie zastrzegał własności oryginalnego egzemplarza utworu. Tymczasem powyższa konstrukcja, określana jako rozszerzone zastrzeżenie własności rzeczy sprzedanej, nie jest wolna od wątpliwości. Ustawodawca nie reguluje wprowadzie tego zabezpieczenia wierzytelności *expressis verbis* w kodeksie cywilnym. Niemniej wspomniana postać *pactum reservati dominii* była już wcześniej przedmiotem wypowiedzi w literaturze.

Część doktryny wyklucza rozszerzone zastrzeżenie własności, wskazując na wyczerpujący charakter art. 589 k.c. (Haładyj, 2017, art. 589, t. 7; Katner & Pisuliński, 2018, s. 21–22; Szpunar, 1993, s. 38). Strony nie mogą zatem odwołać się w tym zakresie do zasady swobody umów wyrażonej w art. 353¹ k.c. Odmienne stanowisko prowadziłoby natomiast w ocenie referowanych autorów do zakwestionowania przewłaszczenia jako podstawowego celu umowy sprzedaży. Rozszerzone zastrzeżenie własności narusza ponadto ekwiwalentność świadczeń stron (Kopaczyńska-Pieczniak & Pyka, 2020, s. 923). Poza tym wskazuje się również na ryzyko nadzabezpieczenia w wyniku wykorzystania przymusowego położenia kupującego (Rudnicki, 1996, s. 442). Tym samym w świetle powyższego ujęcia omawiane postanowienie regulaminu aukcji byłoby nieważne z uwagi na naruszenie art. 589 k.c. Jednocześnie zastosowanie mógłby znaleźć art. 58 § 3 k.c., który stanowiłby *in casu* podstawę do objęcia nieważnością tylko warunku uzależniającego przeniesienie własności oryginalnego egzemplarza utworu od zapłaty należności niebędących ceną *sensu stricto*.

Niemniej w doktrynie wyrażono także odmienne stanowisko, akceptujące stosowanie art. 589 k.c. do innych niż cena opłat (Brożyna, 2003, s. 42). Nie kwestionując spornego charakteru tego zagadnienia, zauważa się również, że zasada swobody umów przemawia za dopuszczeniem rozważanego zastrzeżenia (Gawlik, 2014, art. 589, t. 11; Safjan, 2018, art. 589, nb. 5). Trzeba jednak zaznaczyć, że w ramach powyższego stanowiska wyklucza się objęcie analizowanym zastrzeżeniem wszystkich należności sprzedawcy (Safjan, 2018, art. 589, nb. 5). W literaturze jest także prezentowany pogląd, zgodnie z którym strony mogą posłużyć się rozszerzonym zastrzeżeniem własności, jeżeli postanowienie to dotyczy należności ze stosunku prawnego między kupującym i sprzedawcą (Kučka i in., 2020, s. 432–433). Konstrukcja ta nie może natomiast dotyczyć należności niezwiązanych bezpośrednio ze sprzedażą lub należności ze stosunków prawnych między kupującym i podmiotami powiązаныmi ze sprzedawcą. To ostatnie rozwiązanie prowadziłoby bowiem do nadzabezpieczenia i nadmiernego uprzywilejowania sprzedawcy. Wspomniana koncepcja wydaje się, moim zdaniem, dobrze wyważonym kompromisem między interesem kupującego i sprzedawcy.

To ostatnie ujęcie nawiązuje zarazem do wypowiedzi prezentowanych w literaturze niemieckiej. Na tle § 449 BGB⁷, stanowiącego odpowiednik art. 589 k.c., wyróżnia

się bowiem rozszerzone zastrzeżenie własności (*erweiterer Eigentumsvorbehalt*) (Brox & Walker, 2022, s. 159–160; Bündenbender, 2021, s. 2033; Eberl, 2017, s. 738; Fikentscher & Heinemann, 2017, s. 586; Grunewald, 2020, s. 1947; Looschelders, 2021, s. 100–101; Schmidt, 2019, s. 815–816; Ullrich, 2021, s. 2039). Konstrukcja ta przybiera w szczególności postać zwykłego rozszerzonego zastrzeżenia własności, na mocy którego własność rzeczy sprzedanej przechodzi na nabywcę w chwili zapłaty nie tylko ceny, lecz także innych należności ze stosunku między sprzedawcą i kupującym. Jednocześnie prawodawca niemiecki w § 449 ust. 3 BGB uznaje za nieważne zastrzeżenie własności, na mocy którego własność sprzedanej rzeczy przechodzi na kupującego dopiero po zaspokojeniu roszczeń osoby trzeciej, w szczególności spółki powiązanej ze sprzedawcą (zob. Bündenbender, 2021, s. 2033, 2035; Fikentscher & Heinemann, 2017, s. 586; Grunewald, 2020, s. 1948; Looschelders, 2021, s. 101; Saenger, 2022, s. 845–846; Schmidt, 2019, s. 816; Ullrich, 2021, s. 2039–2040).

Odnosząc te uwagi do rozpatrywanego zagadnienia, można, jak sądzę, wywodzić, że opłata aukcyjna stanowi należność związaną z zawarciem umowy sprzedaży. Kluczowego znaczenia nabiera jednak ustalenie, czy dom aukcyjny jest stroną umowy sprzedaży. Negatywne rozstrzygnięcie tej kwestii oznacza bowiem, że wspomniana opłata przysługuje osobie trzeciej. Stwierdzenie to – w świetle referowanego ujęcia rozszerzonego zastrzeżenia własności – prowadzi, moim zdaniem, do wniosku, że analizowane postanowienie wzorca umownego narusza art. 589 k.c. Taki przypadek dotyczy rozważanych wzorców umownych, gdyż dom aukcyjny nie nabywa oryginalnego egzemplarza dla siebie. Wydaje się zatem, że dom aukcyjny powinien raczej chronić swój interes przez zmodyfikowanie art. 488 § 1 k.c. i zastrzeżenie wydania oryginalnego egzemplarza utworu dopiero po uiszczeniu opłaty aukcyjnej. Trzeba jednak podkreślić, że takie postanowienie dotyczy chwili wydania rzeczy sprzedanej, a nie chwili przeniesienia jej własności.

Warto także wskazać na nieporuszone szerzej w literaturze polskiej zagadnienie wprowadzenia rozszerzonego zastrzeżenia własności rzeczy sprzedanej we wzorcu umownym. W doktrynie krajowej wyrażono jedynie ogólnie pogląd, zgodnie z którym klauzula z art. 589 k.c. może być także zamieszczona we wzorcu umownym (Górny, 2019, art. 589, nb. 6). Powołany autor nie wypowiada się jednak o możliwości uzależnienia przeniesienia własności rzeczy sprzedanej od zapłaty innych należności niż cena. W literaturze niemieckiej przyjmuje się z kolei, że powyższe postanowienie może być zamieszczone we wzorcu stosowanym w obrocie profesjonalnym (Bündenbender, 2021, s. 2033; Fikentscher & Heinemann, 2017, s. 586; Grunewald, 2020, s. 1947; Looschelders, 2021, s. 100; Schmidt, 2019, s. 815; Ullrich, 2021, s. 2039). Takie ujęcie wydaje się również zasadne na tle prawa polskiego. Kontrowersje w literaturze

niemieckiej budzi natomiast wprowadzenie rozszerzonego zastrzeżenia własności rzeczy sprzedanej we wzorcu stosowanym poza tym obrotem, w szczególności w przypadku, gdy kupującym jest konsument. Część doktryny niemieckiej opowiada się wprawdzie ostrożnie za taką możliwością, zastrzegając jednak, że należności podlegające zapłacie muszą pozostawać w bezpośrednim związku ze sprzedaną rzeczą (Grunewald, 2020, s. 1947). Inni autorzy poprzestają jedynie na ogólnym stwierdzeniu, że zagadnienie to jest sporne (Eberl, 2017, s. 738; Ullrich, 2021, s. 2039). W tej mierze zdaje się jednak przeważać pogląd przeciwny zamieszczeniu rozszerzonego zastrzeżenia własności rzeczy sprzedanej we wzorcu umownym adresowanym do konsumenta (Fikentscher & Heinemann, 2017, s. 586; Looschelders, 2021, s. 100; Schmidt, 2019, s. 813). To ostatnie ujęcie wydaje się w mojej ocenie bardziej przekonujące, choć niewątpliwie powyższe zagadnienie wymaga szerszej analizy.

Dotychczasowe spostrzeżenia są istotne, gdyż zastrzeżenie własności oryginalnego egzemplarza utworu zostało wprowadzone we wzorcu umownym zarówno w przypadku analizowanych regulaminów największych domów aukcyjnych w Polsce, jak i w stanie faktycznym opisanym w wyroku Sądu Apelacyjnego w Warszawie z 26.05.2021 r. Mając zatem na uwadze sygnalizowane stanowisko doktryny niemieckiej, wątpliwości budzi, moim zdaniem, czy w świetle przepisów o wzorcach umownych omawiane postanowienie jest wiążące dla nabywcy. Wydaje się bowiem, że nierzadko uczestnik tej procedury kontraktowej (np. prywatny kolekcjoner dzieł sztuki) zawiera umowę sprzedaży w celu niezwiązanym z prowadzeniem działalności gospodarczej.

Podsumowanie

Zastrzeżenie własności rzeczy sprzedanej stanowi istotne zabezpieczenie wierzytelności także w przypadku zawodowej odsprzedaży oryginalnego egzemplarza utworu. Wspomniana konstrukcja prawna nie prowadzi do pogorszenia sytuacji twórcy albo jego spadkobiercy. Podmiot ten nabywa bowiem roszczenie o zapłatę wynagrodzenia z tytułu *droit de suite* już w chwili dokonania czynności zobowiązującej, tj. zawarcia umowy odsprzedaży. Odsunięcie w czasie chwili przeniesienia własności oryginalnego egzemplarza utworu w wyniku zastrzeżenia własności rzeczy sprzedanej powinno pozostawać neutralne dla uprawnionego z tytułu *droit de suite*. Zasadnicze wątpliwości dotyczą natomiast wprowadzania rozszerzonego zastrzeżenia własności do wzorców umownych stosowanych przez domy aukcyjne. Kontrowersje te dotyczą uzależnienia przeniesienia własności oryginalnego egzemplarza utworu od zapłaty należności niebędącej ceną, a także skuteczności takiego zastrzeżenia w regulaminie aukcji skierowanym do konsumentów.

Przypisy/Notes

¹ Ustawa z 4.02.1994 r. o prawie autorskim i prawach pokrewnych, Dz.U. z 2018 r., poz. 1191 z późn. zm., dalej: pr. aut.

² Ustawa z 25.06.2018 r. o zbiorowym zarządzaniu prawami autorskimi i prawami pokrewnymi, Dz.U. z 2018 r., poz. 1293.

³ Ustawa z 17.11.1964 r. – Kodeks postępowania cywilnego, Dz.U. z 2021 r., poz. 1805 z późn. zm., dalej k.p.c.

⁴ Wyrok SA w Katowicach z 9.02.2017 r., V ACa 246/16; wyrok SN z 16.09.2003 r., IV CKN 468/01; wyrok SN z 25.09.2014 r., II CSK 664/13; wyrok SN z 13.09.2018 r., II CSK 706/17; podobnie wyrok SA w Szczecinie z 17.09.2015 r., I ACa 344/15.

⁵ Dyrektywa 2001/84/WE Parlamentu Europejskiego i Rady z 27.09.2001 r. w sprawie prawa autora do wynagrodzenia z tytułu odsprzedaży oryginalnego egzemplarza dzieła sztuki, Dz. Urz. L 272 z 13.10.2001 r., s. 32.

⁶ Wyrok SN z 16.09.2003 r., IV CKN 468/01; wyrok SA w Krakowie z 13.12.2013 r., I ACa 1299/13; wyrok SA w Łodzi z 9.04.2014 r., I ACa 1299/13; wyrok SN z 25.09.2014 r., II CSK 664/13; wyrok SA w Szczecinie z 17.09.2015 r., I ACa 344/15; wyrok SA w Katowicach z 9.02.2017 r., V ACa 246/16; wyrok SN z 13.09.2018 r., II CSK 706/17; podobnie wyrok SN z 21.01.1999 r., I CKN 955/97; wyrok SA w Łodzi z 12.04.2013 r., I ACa 1389/12.

⁷ Bürgerliches Gesetzbuch, 1896 – niemiecki kodeks cywilny, dalej: BGB.

Bibliografia/References

Literatura/Literature

- Agra-Art. (2022). *Regulamin aukcji stacjonarnych. Regulamin sprzedaży aukcyjnej*. <https://www.agraart.pl/regulaminy-aukcji/> (pobrano: 04.04.2023).
- Art in House. (2022). *Regulamin sprzedaży aukcyjnej*. <https://artinhouse.pl/pl/dom-aukcyjny/regulamin> (pobrano: 04.04.2023).
- Artinfo.pl. (2022). Rekordowe pierwsze półrocze 2021 roku. [artinfo.pl. https://artinfo.pl/artinformacje/rekordowe-pierwsze-polrocze-2021-roku-raport-artinfo-pl](https://artinfo.pl/artinformacje/rekordowe-pierwsze-polrocze-2021-roku-raport-artinfo-pl) (pobrano: 04.04.2023).
- Berek, M. (2020). Odstąpienie od umowy sprzedaży z zastrzeżeniem własności ze względu na zwłokę kupującego. W: M. Dumkiewicz, J. Szczotka, & K. Kopaczyńska-Pieczniak (Red.), *Sto lat polskiego prawa handlowego. Księga jubileuszowa dedykowana Profesorowi Andrzejowi Kidybie*. Tom 2 (201–216). Wolters Kluwer Polska.
- Biernat, J. (2017). W: K. Osajda (Red.), *Kodeks cywilny. Komentarz. Własność i inne prawa rzeczowe*. Tom II. C.H.Beck.
- Bleszyński, J. (2014). Ewolucja i perspektywy polskiego prawa autorskiego. Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Jagiellońskiego. *Prace z Prawa Własności Intelektualnej*, (126), 6–28.
- Brox, H., & Walker, W.-D. (2022). *Besonderes Schuldrecht* (wyd. 46). C.H.Beck.
- Brożyna, M. (2003). Odstąpienie od umowy przenoszącej własność a zastrzeżenie prawa własności. *Kwartalnik Prawa Prywatnego*, (2), 29–46.
- Bullinger, W. (2019). W: A.-A. Wandtke, & W. Bullinger (Red.), *Praxiskommentar Urheberrecht*. UrhG, VGG, UnsO, UKlaG, KUG, EVtr, InfoSoc-RL (wyd. 5). C.H.Beck.
- Bündenbender, U. (2021). W: B. Dauner-Lieb & W. Langen (Red.), *BGB. Schuldrecht*. Tom 2/1 (wyd. 4). Nomos.
- DESA Umicum. (b.d.–a). *Przewodnik dla klienta. Warunki sprzedaży aukcyjnej*. <https://desa.pl/pl/regulaminy/regulamin-aukcji/> (pobrano: 04.04.2023).
- DESA Umicum. (b.d.–b). *Regulamin aukcji. Warunki sprzedaży aukcyjnej*. <https://desa.pl/pl/regulaminy/regulamin-aukcji/> (pobrano: 04.04.2023).
- Drzewiecki, A. (2021). W: E. Ferenc-Szydełko (Red.), *Ustawa o prawie autorskim i prawach pokrewnych* (wyd. 4). C.H.Beck.
- Eberl, S. (2017). W: R. Schultze, H. Grziwotz, & R. Lauda (Red.), *Bürgerliches Gesetzbuch. Kommentiertes Vertrags- und Prozessformularbuch* (wyd. 3). Nomos.
- Fikentscher, W., & Heinemann, A. (2017). *Schuldrecht Allgemeiner und Besonderer Teil* (wyd. 11). De Gruyter.
- Freudenberger, C. (2018). W: H. Ahlberg & G.-P. Götting (Red.), *Urheberrecht* (wyd. 4). C.H.Beck.
- Gawlik, Z. (2014). W: A. Kidyba (Red.), *Kodeks cywilny* (wyd. 2). Wolters Kluwer business.
- Gliściński, K. (2019). W: A. Michalak (Red.), *Ustawa o prawie autorskim i prawach pokrewnych. Komentarz*. C.H.Beck.
- Gółbiowski, K. (2021). W: E. Gniewek & P. Machnikowski (Red.), *Kodeks cywilny. Komentarz* (wyd. 10). C.H.Beck.
- Główny Urząd Statystyczny. (2022). *Rynek dzieł sztuki i antyków w 2021 r.* 13.05.2022. <https://stat.gov.pl/obszary-tematyczne/kultura-turystyka-sport/kultura/rynek-dziel-sztuki-i-antykow-w-2021-roku,17,6.html> (pobrano: 04.04.2023).
- Gniewek, E. (2020). Nabycie i utrata własności. W: E. Gniewek (Red.), *Prawo rzeczowe*. Tom 4 (wyd. 4) (256–341). C.H.Beck.
- Górny, K. (2019). W: M. Gutowski (Red.), *Kodeks cywilny. Komentarz. Art. 353–626*. Tom II (wyd. 2.). C.H.Beck.
- Grunewald, B. (2020). W: H. P. Westermann, B. Grunewald, & G. Maier-Reimer (Red.), *Bürgerliches Gesetzbuch. Handkommentar mit AGG, EGBGB (Auszug), ErbbauRG, LPartG, ProdHaftG, VBG, VersAusglG und WEG*. Tom I (wyd. 16). Otto Schmidt.
- Grzeszak, T. (2021). *Komentarz do ustawy o prawie autorskim i prawach pokrewnych*. W: R. Markiewicz (Red.), *Ustawy autorskie. Komentarz*. Tom I. Wolters Kluwer Polska.
- Haładaj, K. (2017). W: K. Osajda (Red.), *Kodeks cywilny. Komentarz. Zobowiązania. Część szczegółowa. Ustawa o terminach zapłaty*. Tom IIIb (wyd. 21). C.H.Beck.
- Jakimczuk, E. (2018). Droit de suite a wyczerpanie prawa. *Zeszyty Naukowe KUL*, (2), 307–319.
- Jezioro, J. (2021). W: E. Gniewek & P. Machnikowski (Red.), *Kodeks cywilny. Komentarz* (wyd. 10). C.H.Beck.
- Katner, W. J. (1995). *Umowne nabycie własności ruchomości*. Wydawnictwo Prawnicze.
- Katner, W. J. (1996). Rodzaje sprzedaży w obrocie handlowym i konsumenckim. W: W. J. Katner, M. Stahl, & W. Nykiel, *Umowa sprzedaży w obrocie gospodarczym* (192–199). Dom Wydawniczy ABC.
- Katner, W. J., & Pisuliński, J. (2018). Sprzedaż. W: J. Rajski (Red.), *Prawo zobowiązań – część szczegółowa*. Tom 7 (wyd. 4) (6–261). C.H.Beck.
- Katzenberger, P., & Schierholz, A. (2020). W: U. Loewenheim, M. Leistner, & A. Ohly (Red.), *Urheberrecht* (wyd. 6). C.H.Beck.
- Kępiński, M., & Kępiński, J. (2021). W: M. Gutowski (Red.), *Kodeks cywilny. Komentarz. Art. 1–44911*. Tom I (wyd. 3). C.H.Beck.
- Kopaczyńska-Pieczniak, K., & Pyka, M. (2020). Umowy w obrocie towarowym. W: M. Stec (Red.), *Prawo umów handlowych*. Tom 5b. C.H.Beck.
- Korus, K. (2006). *Prawo autorskie i prawa pokrewne. Komentarz do zmian wprowadzonych ustawą z dnia 23 marca 2006 r. o zmianie ustawy o prawie autorskim i prawach pokrewnych*. LEX/el.
- Kozioł, A. (2018). W: M. Fras & M. Habdas (Red.), *Kodeks cywilny. Komentarz. Zobowiązania. Część szczegółowa*. Tom IV. Wolters Kluwer Polska.
- Krakowski Dom Aukcyjny. (2022). *Regulamin aukcji. Regulamin Aukcji Dzieł Sztuki w Krakowskim Domu Aukcyjnym*. <https://krakowskidomaukcyjny.pl/regulamin> (pobrano: 04.04.2023).
- Kubiak-Cyrul, A. (2020). W: M. Załucki (Red.), *Kodeks cywilny. Komentarz* (wyd. 3). C.H.Beck.
- Kućka, M., Pisuliński, J., & Przyborowski, Ł. (2020). Zabezpieczenie wierzytelności w obrocie handlowym. W: P. Stec (Red.), *Prawo umów handlowych*. Tom 5a (430–441). C.H.Beck.

- Kunicki, A. (1967). Skutki prawne zastrzeżenia własności. *Ruch Prawniczy, Ekonomiczny i Społeczny*, (29), 31–46.
- Looschelders, D. (2021). *Schuldrecht. Besonderer Teil* (wyd. 16). Franz Vahlen.
- Machała, W., & Siciarek, M. (2019). W: W. Machała & R. M. Sarbiński (Red.), *Prawo autorskie i prawa pokrewne. Komentarz*. Wolters Kluwer.
- Podhorecka, M. (2006). Skutki prawne zastrzeżenia prawa własności w obrocie międzynarodowym. Wybrane zagadnienia. *Kwartalnik Prawa Prywatnego*, (1), 119–150.
- Polski Dom Aukcyjny. (2023). *Regulamin aukcji*. <https://polskidomaukcyjny.com.pl/informacje/regulamin> (pobrano: 04.04.2023).
- Polswiss Art. (2020). *Regulamin*. <https://www.polswissart.pl/pl/o-nas/regulamin> (pobrano: 04.04.2023).
- Portal Orzeczeń Sądów Powszechnych. (2023). <http://orzeczenia.ms.gov.pl/> (pobrano: 03.04.2023).
- Pragaleria. (b.d.). *Regulamin aukcji*. <https://pragaleria.pl/regulamin-aukcji/> (pobrano: 04.04.2023).
- Rempex. (b.d.). *Regulamin aukcji*. <https://rempex.com.pl/artykuly/11-regulamin-aukcji> (pobrano: 04.04.2023).
- Rudnicki, S. (1996). Zastrzeżenie własności rzeczy sprzedanej. *Monitor Prawniczy*, (12), 437–442.
- Saenger, I. (2022). W: R. Schulze (Red.), *Bürgerliches Gesetzbuch. Handkommentar* (wyd. 11). Nomos.
- Safjan, M. (2018). W: K. Pietrzykowski (Red.), *Kodeks cywilny. Komentarz. Art. 1–44910*. Tom I (wyd. 9). C.H.Beck.
- Sąd Najwyższy. (b.d.). *Baza orzeczeń*. http://www.sn.pl/orzecznictwo/SitePages/Baza_orzeczen.aspx (pobrano: 03.04.2023).
- Schmidt, D. (2019). W: H. Prütting, G. Wegen, & G. Weinreich (Red.), *Bürgerliches Gesetzbuch. Kommentar* (wyd. 14). Luchterhnd.
- Siemiątkowski, T., & Radomski, P. (2000). Sprzedaż z zastrzeżeniem prawa własności. Zagadnienia wybrane. *Przegląd Sądowy*, (11–12), 3–28.
- Skąpski, J. (1976). Sprzedaż. W: S. Grzybowski (Red.), *Prawo zobowiązań – część szczegółowa. Tom III. Część 2* (157–173). Zakład Narodowy im. Ossolińskich, Wydawnictwo Polskiej Akademii Nauk.
- Sokołowska, D. (2018). Ewolucja droit de suite w prawie polskim. W: J. Sobczak, K. Chałubińska-Jentkiewicz, & K. Kakareko (Red.), *Prawo wobec kultury i sztuki* (103–118). Wolters Kluwer.
- Sopocki Dom Aukcyjny. (b.d.). *Regulamin. Regulamin sprzedaży aukcyjnej*. <https://www.sda.pl/regulamin,26.pl> (pobrano: 04.04.2023).
- Stec, P. (2001). Droit de suite w przededniu harmonizacji europejskiej. *Przegląd Prawa Handlowego*, (2), 23–32.
- Szpunar, A. (1993). Zastrzeżenie własności rzeczy sprzedanej. *Państwo i Prawo*, (6), 29–38.
- Trzaskowski, R., & Żuławska, C. (2017). W: J. Gudowski (Red.), *Kodeks cywilny. Komentarz. Zobowiązania. Część szczegółowa*. Tom IV (wyd. 2). Wolters Kluwer Polska.
- Ullrich, C. (2021). W: B. Dauner-Lieb & W. Langen (Red.), *BGB. Schuldrecht*. Tom 2/1 (wyd. 4). Nomos.

Orzecznictwo/Judgments

- Wyrok SA w Katowicach z 09.02.2017, V ACa 246/16, Lex nr 2238280.
- Wyrok SA w Krakowie z 13.12.2013, I ACa 1299/13, Lex nr 1656612.
- Wyrok SA w Łodzi z 12.04.2013, I ACa 1389/12, Lex nr 1314772.
- Wyrok SA w Łodzi z 09.04.2014, I ACa 1299/13, Lex nr 1458934.
- Wyrok SA w Szczecinie z 17.09.2015, I ACa 344/15, Lex nr 1962929.
- Wyrok SA w Warszawie z 20.09.2016, I ACa 726/14, Portal Orzeczeń Sądów Powszechnych. <http://orzeczenia.ms.gov.pl/> (pobrano: 03.04.2023).
- Wyrok SA w Warszawie z 26.05.2021, I ACa 106/21, Lex nr 3232281.
- Wyrok SN z 21.01.1999, I CKN 955/97, OSNC 1999, nr 10, poz. 169.
- Wyrok SN z 16.09.2003, IV CKN 468/01, Lex nr 602299.
- Wyrok SN z 25.09.2014, II CSK 664/13, OSNC-ZD 2015, nr 4, poz. 67.
- Wyrok SN z 06.07.2017, IV CSK 653/15, OSNC 2017, nr 5, poz. 59.
- Wyrok SN z 13.09.2018, II CSK 706/17, Lex nr 2569739.
- Wyrok SO w Warszawie z 19.03.2018, II C 691/17, Lex nr 3029896.
- Wyrok SO w Warszawie z 19.03.2019, I C 1147/18, Lex nr 2685103.
- Wyrok WSA w Warszawie z 19.05.2010, VII SA/Wa 592/10, Lex nr 676185.

Akty prawne/Legal acts

- Bürgerliches Gesetzbuch (BGB). (1896) (Niemcy).
- Dyrektywa 2001/84/WE Parlament Europejskiego i Rady z 27.09.2001 r. w sprawie prawa autora do wynagrodzenia z tytułu odsprzedaży oryginalnego egzemplarza dzieła sztuki, Dz. Urz. L 272 z 13.10.2001 r., s. 32, wyd. spec. rozdział 17, t. 1, s. 240 (Unia Europejska).
- Ustawa z 4.02.1994 r. o prawie autorskim i prawach pokrewnych, Dz.U. z 2018 r., poz. 1191 z późn. zm.
- Ustawa z 17.11.1964 r. – Kodeks postępowania cywilnego, Dz.U. z 2021 r., poz. 1805 z późn. zm.
- Ustawa z 25.06.2018 r. o zbiorowym zarządzaniu prawami autorskimi i prawami pokrewnymi, Dz.U. z 2018 r., poz. 1293.

Dr Krzysztof Żok

Adiunkt w Katedrze Prawa Cywilnego, Handlowego i Ubezpieczeniowego na Wydziale Prawa i Administracji Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu.

Dr Krzysztof Żok

Assistant professor in the Chair of Civil, Commercial and Insurance Law at the Faculty of Faculty and Administration of Adam Mickiewicz University in Poznań.